

Concept of Kant's Peace: Settling Disputes Peacefully

Abstrakt:

Práce se zabývá koncepcí věčného míru (1795) německého filozofa Immanuela Kanta. Podle Kanta věčný mír zaručí jediné světová federace republikánských států. To však vyžaduje splnění několika zásadních podmínek (tzv. preliminárních a definitivních článků). Autorka porovnává Kantovu koncepci věčného míru s tezemi o solidaritě českého filozofa Jana Patočky. Čtenáři sami musí posoudit, zda Kantovy podmínky věčného míru – i po více než dvou stoletích – jsou naplněny, či ne. Tematicky článek spadá do oblasti relativně mladého oboru zabývajícího se válkou a mírem, tak zvanou paxologií, vědou o míru ve světě.

Abstract:

This essay is focused upon the concept of Perpetual Peace (1795) by the German Philosopher Immanuel Kant. To reach this goal, he advocated the establishment of a world federation of republican states. But some key prerequisites (s.c. preliminary and definitive articles) must be completed. The authoress compares the Kant's concepts with the ideas of solidarity by the Czech philosopher Jan Patočka. The readers themselves must pass the judgement whether Kant's prerequisites of eternal peace—even for more than two centuries—are fulfilled, or not. This subject matter belongs to a relatively young field of study dealing with war and peace, the so-called paxology, the theory how peace can be maintained in the world.

Klíčová slova:

Věčný mír, válka, mírová smlouva, stát, přirozené právo, přirozený stav, společenská smlouva, mezinárodní právo, politika, morálka, preliminární a definitivní články, kategorický imperativ, paxologie.

Key words:

Perpetual peace, war, peace treaty, state, natural right, natural state, social contract, international law, politics, morality, preliminary and definitive articles, categorical imperative, paxology.

1. Úvod

Jak by bylo možné, jakým způsobem by se lidstvo mělo postupně přibližovat k naplnění ideje věčného míru? Jak se srovnává Kantovo pojetí míru s dnešními podmínkami, respektive podmínkami v kontextu novodobé historie? Je vůbec možné, aby na světě vůbec kdy zavládl mír, který by umožnil život na planetě Zemi v poklidu a bez dalších zbytečných mezinárodních rozepří, sporů a válek?

Všichni jsme více či méně obeznámeni s dílem a životem Immanuela Kanta, jenž změnil směr pozdější, řekněme novodobé filozofie. Kant nebyl zaměřen výhradně na metafyziku, naopak se zabýval i disciplínami, které neměly s filozofií pranic společného. Zmíníme např. jeho zájem o planety, zemětřesení, oheň, sopky, geografii, etnologii a nespočet dalších oborů, jež nebyly metafyzikou poznamenány. [1] Kant sympatizoval s francouzskou revolucí, což bylo v době, kdy v Prusku vládl Fridrich Vilém II., neobvyklé. Pruští univerzitní profesori revoluci odmítali a podporovali vládnoucí monarchii.

Kant ve svém pojednání hovoří o naprostém a definitivním ukončení veškerých nepřátelských výpadů, veškerých takovýchto projevů zášti, a to jak v současnosti, tak i do budoucna: „*Historie lidského druhu viděná jako celek může být považována za realizaci tajného plánu přírody na ustavení politického konsenzu dokonalého vnitřně i zevně, jakožto jediného stavu, za něhož mohou být všechny schopnosti, které poskytla lidstvu, plně rozvinuty.*“ [2]

2. Kantovo pojetí věčného míru

Proč pojmenování *K věčném míru*? Sám Kant poznamenal: „*Tato slova byla kdysi napsána holandským hospodským na vývěsním štítu, jakožto satira nápisu z kostelního hřbitova.*“ [3]

Tento Kantův filozofický projekt byl publikován v jeho jedenasedmdesáti letech, tedy v roce 1795. Kant zde pojednává o občanské společnosti, jež by, dle jeho názoru, měla započít s uzavíráním mírových ujednání a jako taková by se měla postupně odklonit od primitivního přírodního stavu. Všechno lidstvo by mělo směřovat k omezování válek a násilí. Krvelačná touha po novém území, bohatství a moci by měla být se stejnou vášní transformována do úsilí, snahy o vybudování trvalého míru.

To se lehce řekne, ale hůře vykoná. Kant předkládá v prvním oddílu nesoucím název Preambule k věčnému míru mezi státy, celkem šest, Kantovou terminologií *preliminárních* (tj. předběžných) článků, jimiž bychom se měli řídit, aby snaha o dosažení věčného míru mohla být realizována. Pokud bychom se poučili z Kantových rad, bylo by možné zajistit poklidné soužití mezi národy a válka by již nebyla hybným nástrojem mezinárodních vztahů a nadnárodní politiky.

Představitelé států působící v politice po první světové válce se nechali Kantem a jeho pojednáním *K věčném míru* inspirovat v období, kdy byly podepisovány versailleské mírové smlouvy. Jmenujme hlavního iniciátora této myšlenky – Woodrowa Wilsona. Navzdory tomu, Společnost národů nebyla úspěšným projektem. Snaha o nastolení věčného míru a definitivní ukončení všech válek ztroskotala snad právě kvůli neporozumění tehdejších mocností těmto Kantovým myšlenkám. Respektive mocnosti nebyly schopny předat svá práva a podříditi se autoritě Společnosti národů.

2.1 Preliminární článek číslo 1: Preambule k věčnému míru mezi státy

„Za neplatné má být považováno sjednání míru uzavřené s tajnou výhradou o důvodu k budoucí válce.“

Preliminární článek číslo jedna říká, že za podmíněk, kdy by se jednalo o pouhé příměří, jak takovýto stav Kant nazývá, by se nejednalo o mír jako takový, o čistý a trvalý mír, pouze o dočasný klid zbraní. Kant je zcela kategoricky proti jakýmkoliv výhradám, starým nárokům, dodatkům, které by měly být přítomny, zakotveny v mírových smlouvách. Díky, nebo snad lépe řečeno kvůli takovýmto úskokům by se státníci mohli v budoucnu uchýlit k rozpoutání válek nových. Uzavření míru Kant chápe jako definitivní ukončení veškerých známých či neznámých příčin současných i budoucích válek, rozepří a konfliktů.

Sjednání míru uzavřené s tajnou výhradou (*reservatio mentalis*) je nečestné, vezmeme-li v úvahu případ, kdybychom uzavírali smlouvu či bychom jen slibovali cosi a přitom již věděli, že tento slib nejsme s to dodržet, případně bychom si dopředu byli vědomi faktu, že smlouva i po jejím podepsání nenabude platnosti, jelikož jí nějaké důležité náležitosti chybí. Anebo bychom naopak již při samotném uzavírání daného ujednání věděli, že budeme postupovat jinak, než tomu v samotném ujednání stojí. Je to jako kdybychom novému obyvateli bytu oznámili, že musí podepsat nájemní smlouvu, v níž je psáno, že i přes nesporný fakt, že je jediným nájemníkem daných prostor, může k němu kdykoli kdokoli přijít na neohlášenou, dlouhodobou návštěvu, bude-li třeba.

2.2 Preliminární článek číslo 2: Patrimonium

„Žádný samostatný stát (lhostejno, zda malý či velký) nemá mít možnost získat dědictvím, výměnou, koupí nebo darem nějaký jiný stát.“

Dle druhého preliminárního ustanovení žádný stát není patrimoniem (zděděným majetkem), nýbrž společenstvím lidí, a právě toto obyvatelstvo daného státu a nikdo jiný by mělo mít výsadní právo o svém území rozhodovat a řídit jej. Každý stát jako takový, má svou vlastní historii, jež je nezměnitelná, své vlastní území a své vlastní kořeny, svou vlastní svébytnost a suverenitu, a již z těchto důvodů je nemyslitelné, aby se jeden stát rozhodl, že k sobě samému připojí násilným způsobem stát jiný.

Pokud chápeme stát jako morální osobu, znamenalo by to v případě zdědění jiným státem, v případě výměny nebo koupě či daru tohoto státu nějakému jinému státu nebo jiné takzvané morální osobě, že bychom učinili z této osoby věc, což není myslitelné z důvodu přirozeného práva (latinsky *ius naturalis*), které říká, že práva každého jednoho lidského individua jsou nedotknutelná, nezrušitelná, a zároveň předcházejí a jsou nadřazena právu pozitivnímu.

Lidstvo je však vynalézavé a v Evropě se v průběhu dějin začala mezi jednotlivými státy uzavírat „manželství“. Docházelo tak k poklidnému převzetí moci nad jiným státem a k rozšíření stávajícího území, což nebylo Kantem viděno jako příliš šťastné řešení.

V tomto případě může být pouze zděděno právo na vládnutí danému státu, a to fyzickou osobou, stát posléze získává nového panovníka, vůdce, ten ale na druhou stranu nezískává samotný stát jako takový.

Kant zde dále zmiňuje půjčování vojsk za úplatu, a to i v případě, že se nejedná o společného nepřítel. Z tohoto hlediska je s poddanými nakládáno opět jako s věcmi, s nimiž vládce disponuje, jak se mu zlíbí.

2.3 Preliminární článek číslo 3: Miles perpetuus

„Stálé armády (miles perpetuus) mají časem zaniknout.“

Kantovu práci je třeba chápat v dobovém kontextu. Když Kant sepisoval tento svůj projekt totiž Prusko zavádělo všeobecnou brannou povinnost. Ve svém třetím preliminárním článku Kant pojednává o problematice zásobování vojsk a armád, jelikož jejich existence podněcuje státy k předhánění se, kdo vybuduje lepší, silnější, početnější a funkčnější vojsko. Tato nesmyslná soutěž je bez limitů, a zároveň jakýmsi začarovaným kruhem, nehledě na vysokou finanční náročnost.

Z tohoto úhlu pohledu je mír zbytečně nákladný, proto jsou vedeny krátkodobé války, a to za účelem odlehčení od takovéto zátěže, protože *bellum se ipsum alet* – válka se budeivit sama (Cato starší). A to prostřednictvím rekvizic, zabírání, plenění a rabování zabraného území, což je pochopitelně levnější než ji dotovat z vlastních státních zdrojů. Tedy jak prohlásil Cicero: „*Hybnou silou války jsou nekonečné finance.*“

Na vojáky je nahlíženo jako na loutky, nástroje na zabíjení, poslušní svému pánu, což je neslučitelné s právem lidství. Přesto Kant nekritizuje dobrovolná periodicky prováděná cvičení občanů, jakési domobrany, rezervní armády, jež mají zabezpečit ochranu vlasti proti zevním útokům.

Kant zde taktéž hovoří o dělení moci na tři druhy: vojenskou, spolkovou a peněžní, která je samozřejmě nejjistějším válečným prostředkem. Tento militarismus může být zaznamenán již v dávné minulosti, kdy Evropané expandovali například na americký kontinent, posléze se pak sami barbarsky přetahovali o kořist, aniž by vzali v potaz obyvatelstvo žijící na daném území po staletí. Nárokovali si zabrané teritorium způsobem, jako by nikomu nepatřilo, jako kdyby jej nikdo neobýval, způsobem až nehumánním, zvláště vezmeme-li v úvahu, že se jednalo o civilizované, hospodářsky vyspělé národy evropského kontinentu, jakými byli třeba Angličané, Francouzi ap. A právě tito lidé byli paradoxně tolik zbožní, tolik za svou víru byli ochotni obětovat a takových okolků se svou zbožností nadělali, přesto byli na stranu druhou schopni dopustit se takové surové nespravedlnosti.

2.4 Preliminární článek číslo 4: Debitio

„Pokud jde o vnější státní záležitosti, nemají vznikat státní dluhy.“

Dle Kantova čtvrtého ustanovení jsou dluhy jako podpůrný mechanismus nezhoubné v případě, že se státy zadlužují pro dobrou věc, řekněme za účelem pomoci národnímu

hospodářství, pro budování a vylepšování cest, stavby nových obydlí a podobně. Úvěrový aparát je dvousečnou zbraní vynalezenou Angličany, jelikož moc peněz je závatná a nebezpečná.

Kant pokračuje: Ten, kdo oplývá bohatstvím, si spíše může dovolit rozpoutat válku, než ten, který je dlužníkem, nehledě na lidskou přirozenost člověka a panovníků bojovat, válčit, drancovat, zabírat a přivlastňovat si přemožené, ukořistěné teritorium. Dluhy jsou překážkou věčného míru a měly by být zakázány. Krach jednoho zadluženého státu musí mít neblahé následky i pro státy ostatní.

2.5 Preliminární článek číslo 5: Scandalum acceptum

„Žádný stát se nemá násilím vměšovat do zřízení a vlády jiného státu.“

V pátém preliminárním článku je nám Kantem předkládáno, že žádný stát nemá právo mísit se do záležitostí jiného, cizího státu, byť by toto území samotné bylo špatným příkladem státu jinému, respektive jeho obyvatelstvu. Toto zlo se může přihodit jakémukoliv národu, který je ale sám sobě viníkem, jelikož si tento stav způsobil svou nelegitimitou. Avšak špatný příklad, který svobodný člověk poskytuje jiné svobodné osobě, neznamená nutně něco špatného, daný jedinec nepřichází automaticky k újmě, ba naopak, měl by být tímto negativním vzorem ponaučen, má jej vnímat jako cosi, čemu lze předjet.

Kant zde hovoří o anarchii, a to za podmínky, kdyby se nějaké hypotetické území rozdělilo na dva samostatné celky, na dvě nezávislé územní jednotky, jež by si však nárokovaly teritorium celé. Za daných okolností by zásah nějakého cizího, vnějšího státu nebyl pokládán za vměšování, nýbrž právě za výše zmíněný chaos, jelikož dokud není kontroverze rozštěpeného státu vyřešena, bylo by znamenalo takovéto pletení se do vnitřních záležitostí rozvráceného státu jinými zeměmi, jinými mocnostmi porušení práv lidí, národa, který je na ostatních zcela nezávislý a je pouze sužován svou vnitřní rozeklaností, nejednotou. V tomto případě by samotné vměšování vyvolalo pohoršení a znamenalo by nejistotu pro svébytnost všech států.

2.6 Preliminární článek číslo 6: Bellum internecinum

„Žádný stát si nemá ve válce s jiným státem dovolit takové akty nepřátelství, které by mohly znemožnit vzájemnou důvěru v budoucí mír. Takovými projevy jsou: páchání úkladných vražd (percussores), otravy (venefici), porušení kapitulace, podněcování ke zradě (perduellio) ve státě, s kterým válčí atd.“

Tyto praktiky jsou natolik hanebného charakteru, že bychom se k nim neměli za žádných okolností snižovat. Nehledě na fakt, že pro uzavření budoucího míru a pro ukončení veškeré nenávislné zášti je klíčová být jen minimální důvěra v protivníkův způsob myšlení, že nebude schopen zajít až tak daleko. Alespoň nepatrná naděje na důvěru musí totiž přežívat i v průběhu bojů, jinak by mohlo dojít z důvodu beznaděje k vyhlazení lidstva.

Trestná válka (*bellum punitivum*) mezi státy není možná, a to z důvodu, že mezi nimi neexistuje superiorní či subalterní vztah. Vyplyvá nám z toho následující: válka vyhlazovací (*bellum internecinum*), během níž může dojít k zahubení obou stran současně, a tím následně k zániku veškerého práva, by byla schopna nastolit věčný mír pouze na *hřbitově lidstva*. Takováto válka, a v souvislosti s ní užití nečestných nástrojů, které k ní nevyhnutelně směřují, musí být zcela nepřijatelná. A fakt, že zmiňované bezectné a bezcharakterní úskoky k takové válce nezbytně vedou, je nám očividný z toho, že takovéto zlovolné dovednosti by se v okamžiku, kdy by byly jedinkrát aplikovány, nebyly schopny udržet ve válečných mantinelech navždy. Vyhlazovací válka by byla jen otázkou času.

A co hůře, pokud by snad existoval jakýsi prozatímní mír, byly by dané praktiky, kupříkladu využití špiónážních služeb, kdy je ku prospěchu lidská nepoctivost, užívány i během tohoto příměří, což je zcela v rozporu s Kantovým cílem – věčným mírem.

2.7 Shrnutí

Předešlé preliminární články chápejme jako zákony vesměs zakazující (*leges prohibivae*), přesto však některé z těchto platí striktně (*leges strictae*) bez ohledu na okolnosti tak, že se domáhají bezprostředního uplatnění. Jedná se o články 2.1, 2.5 a 2.6. Zbývá ustanovení 2.2, 2.3 a 2.4, rozšiřující oprávnění subjektivně, podle okolností, situace (*leges latae*), a obsahující povolení, je možno dočasně odložit. Jejich výkon není nezbytně nutný ihned. Toto odročení je schváleno jen a pouze z toho důvodu, abychom si nepočínali příliš unáhleně a nerozvážně.

3. Definitivní články k věčnému míru mezi státy

Kant se domnívá, že mír mezi lidskými bytostmi působícími jedna vedle druhé, není *status natura*. Naopak jej označuje za stav válečný, jenž je permanentní hrozbou míru jako takového. Tudíž mírový stav musí být založen, ustanoven tím, že bude zanecháno nesvárů a opuštěno od nepřátelských výpadů. Sjednání míru ještě neznamená, že by mír byl zabezpečen. Člověk si nemůže být jistý dokonce ani před svým vlastním sousedem, dokud spolu nekoexistují v legitimním stavu. Míněn je tím takový status, v němž je zákonem dáno, že nesmíme, nejsme oprávněni chovat se a postupovat proti nikomu se záští. Můžeme tak učinit pouze v případě, pokud by nám svým jednáním ubližoval. Samotný fakt, že všichni vstoupíme do občansko-zákonného stavu, pro nás znamená, že dáváme jeden druhému potřebnou jistotu a tato jistota je nabývána prostřednictvím autority, mocnosti, která je nám všem do jednoho nadřazena.

Jedinec, jenž se nachází v přirozeném stavu, zbavuje své okolí této jistoty a škodí již samotnou skutečností, že existuje vedle jiného člověka. Navzdory faktu, že si tato individua navzájem nepůsobí zle, ubližují si právě nepřítomností zákonnosti ve svém stavu, a tím se neustále ohrožují.

Je potom možnost nabádat je k tomu, aby vstoupili do společenského legitimního stavu, anebo aby se vzdělili jeden druhému ze vzájemného sousedství. Mohli bychom

toto shrnout do následujícího požadavku: „Všichni lidé, kteří na sebe mohou vzájemně působit, musí náležet k nějakému občanskému zřízení.“

Právní uspořádání státu, s ohledem na lid jemu náležející, může být následovné:

- a) založené na *státoobčanském právu* lidí pro jeden lid (*ius civitatis*),
- b) založené na *mezinárodním právu* zemí pro jejich vzájemné vztahy (*ius gentium*),
- c) založené na *světoobčanském právu*, a to v případě, kdy je myslitelné obyvatelstvo a státy navzájem na sebe působící chápat jako občany všeobecného státu lidí (*ius cosmopoliticum*).

3.1 Republikanismus

První definitivní článek ze tří celkem říká: Občanské zřízení v každém státě má být republikánské. Zřízení republikánské je jediným uspořádáním, jež vychází z myšlenky původní společenské smlouvy, z níž musí být odvozeno právní postavení obyvatelstva. Hovoříme zde o uspořádání, které je založeno:

- d) podle zásad *svobody* příslušníků společnosti – lid,
- e) podle principů *závislosti* všeho občanstva, všech příslušníků na jediném kolektivním zákonodárství – poddaní,
- f) na základě zákona *rovnosti* – státní občané.

Měli bychom se zamyslet nad tím, říká Kant, zdali je v rámci občanské rovnosti přijatelná *dědičná šlechta*. Vyvstává zde otázka, zda by mělo státem přiřknuté postavení, uznaný titul, být preferováno před uznáním, zásluhami a vice versa. Pokud se člověk šlechticem narodí, neznamená to automaticky, že tento člověk bude zároveň ušlechtilý a ctnostný a titul si zaslouží, aniž by to prokázal svými zásluhami. Ne každý patricij je současně šlechtným a velkodušným občanem.

Úřednická šlechta je z této problematiky vynechána, a to z důvodu, že zde není spojena hodnota samotnou osobou, avšak s místem a rovnost tudíž není nijak překročena. Takovýto post je možno získat pouze svými dovednostmi, schopnostmi a zásluhami a v případě odstoupení od takového funkce tento jedinec o hodnotu úředníka přichází a stává se opět řadovým občanem.

Co se dále týče republikanismu jako dokonalého občanského zřízení, jež je z právního hlediska podstatou všech typů občanských konstitucí, vyvstává nám otázka, zdali se jedná o jediné uspořádání, které nám může dopomoci k věčnému míru. Kant je přesvědčen, že tomu tak je, protože toto uspořádání jako jediné vychází z prvotní a původní myšlenky společenské smlouvy, protože v takovémto zřízení je nezbytný konsenzus všech občanů.

Kant srovnává republikánství se zřízeními, kde podřízený, tedy poddaný, není chápán jako občan daného státu. V takovém uspořádání je zahájení válečného stavu jedním z nejběžnějších jevů, poněvadž v takovém případě monarcha či panovník není jeho účastníkem-spolumajitelem, avšak jeho výhradním držitelem-majitelem, který válkou nepřichází k žádné újmě, jelikož on sám se války nemusí účastnit osobně. Může se tedy pro válku rozhodnout z banálních malicherných důvodů, jen aby se kupříkladu rozptýlil od své běžné zábavy.

Je však důležité, abychom si nepletli republikánské uspořádání se zřízením demokratickým, proto je nutné pohovořit o podobách státu (*civitas*), které je možné na základě Kantových slov klasifikovat:

1. podle počtu vládnoucích, tedy podle počtu lidí, kteří drží ve svých rukou nejvyšší státní moc (forma imperii – způsob takzvaný ovládnutí),
2. podle způsobu panování, jež je prováděno vládcem (forma regiminis – způsob vlády).

Na základě **první klasifikace** existují tři formy státního uspořádání:

- za prvé autokracie, kdy panovnickou moc má pouze jeden vladař,
- za druhé aristokracie, přičemž se jedná o vládu několika jedinců,
- do třetice demokracie, kde vládou všichni, kteří jsou součástí občanského společenství a kde každý chce být pánem. Mohli bychom tedy demokracii připodobnit přirozenému stavu, v němž bojuje každý jedinec proti všem ostatním, což je v rozporu s daným záměrem – věčným mírem.

Na základě **druhé klasifikace**, tj. podle způsobu vlády, tedy takového způsobu, jenž je dán samotnou konstitucí (ústavou) a kterým stát uskutečňuje svou suverénní moc, rozlišujeme formy dvě: za prvé republikanismus a za druhé despotismus. *Republikanismus* Kant chápe jako formu vlády, kde je exekutivní moc přísně oddělena od moci legislativní. *Despotismem* nazývá formu vlády, v níž stát realizuje zákony, jež sám vydal. Dnešní slovy, formu vlády, kde nedochází k dělení moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní.

Demokracie je de facto despotismus, míní Kant, poněvadž exekutivní (výkonná) moc se zde opírá o rozhodnutí všech o jednom člověku, popřípadě proti němu, pokud s nimi není v konsenzu, což tedy znamená, že rozhodují rádo by všichni, a přesto ne zcela všichni, a toto není v souladu s obecnou vůlí, naopak protiřečí si jak se sebou samou, tak i se svobodou.

Způsob vlády musí být tedy reprezentativní (zastupitelský). Pokud tomu tak není, hovoříme o její negaci, protože jedna a tatáž osoba, která je vykonavatelem své vůle, nesmí být současně zákonodárcem. Demokracie nedovoluje přijetí způsobu vlády, který by byl odpovídající duchu reprezentativně uspořádaného celku. Kant toto shrnul do následujících slov:

„Čím menší je personál státní moci (počet vládců), tím větší je její reprezentace, tím víc se blíží zřízení státu možnosti republikanismu ...“ [4]

Porovnáme-li na základě předchozího citátu aristokracii a monarchii (termíny, jež Kant chápe částečně odlišně než jak jim rozumíme dnes), je možné konstatovat, že republikanismu snáze dosáhneme spíše v monarchii. Kdežto v demokracii je to možné pouze prostřednictvím revoluce a za použití násilí.

Republikanismem Kant nemíní státní formu, která by byla dána počtem vládnoucích osob, nýbrž mu jde především o způsob vlády, ten je pro něj ústřední. Mohli bychom tvrdit, že Kant pokračuje v Rousseauově pojetí obecné vůle a domáhá se toho, aby republikánská konstituce byla založena na svobodě občanů, jejich rovnosti a na jediné kolektivní legislativě, přičemž moc výkonná je oddělena od té zákonodárné, a v potaz bere také reprezentativnost. Kantova koncepce republikanismu se podobá současné liberální demokracii.

Opakem republikanismu je dle Kanta uspořádání despotické. Jako příklad despoty, který se v historii snažil ovládnout svět, bychom mohli uvést Hitlera. Ke svým občanům se taktéž choval jako k věcem, do bojů posílal děti, když už ke konci války nebyl dostatek kvalitních, vycvičených vojáků. A Hitlerova válka by rozhodně mohla být označována za bellum internecinum. Naštěstí jeho záměr nebyl realizován a neskončili jsme tak všichni v „širokém hrobě pohlcujícím všechny hrůzy násilí i s jejich původci“. [5]

3.2 Federalismus

Druhý tzv. definitivní článek k věčnému míru konstatuje: Mezinárodní právo má být založeno na federalismu svobodných států.

Co je platné pro každého jednotlivce v přirozeném stavu, může být vztaženo i na státy jako takové, státy jako národy. I tyto státy by měly vstoupit do uspořádání, jež je podobné občanskému, a tím způsobem by si každý mohl zabezpečit své právo.

Tímto *spojením národů* by však nebyl míněn stát národů. To by si odporovalo, protože stát jako mocenská organizace ve společnosti je korelací nadřazeného prvku (legislativce) k podřízenému (občanům). Kdybychom však měli stát národů, pak toto velké množství národů by v jednom daném státě představovalo jedno obyvatelstvo, jeden lid, což by nebylo v souladu s Kantovou presumpcí práva národů míněném vůči sobě navzájem. Tyto národy nemají splynout v jeden jediný, avšak mají tvořit jeden celek různých svobodných států se stejným řádem, jímž by se řídily.

Lidská přirozenost, píše Kant, je zlovolná, což se bezostyšně ukazuje v přirozeném stavu národů. V případě občanského zákonného stavu je tato zlovůle pod taktovkou vlády potlačena. Bylo by tedy nanejvýše vhodné ovládnout tuto naši temnou stránku lidství, která je nám bytostně vlastní, a dosáhnout dále toho, abychom v to samé mohli doufat i u národů ostatních.

„*Bella, horrida bella*“ (Vergilius) – svého práva se státy vždy dožadují prostřednictvím válek, nikdy pokojnou cestou. Ovšem ani válka, je-li úspěšná, tedy zakončena triumfem, nemůže rozhodovat o právu a stejně tak mírová smlouva, která sice ukončuje současnou válku, ale ne válečný stav samotný, nezabrání tomu, aby nebyl nalezen další důvod, který by vedl k rozpoutání války v budoucnu.

Je válečný stav bezprávný? Nikoliv. Ve válečném stavu je, dle Kanta, „*každý soudcem své vlastní věci*“ a každý upřednostňuje svůj záměr, jenž je samo sebou ten nejdokonalejší.

Kant se dále zamýšlí nad faktem, že to, co se týká podle přirozeného práva lidí jako jednotlivců žijících v bezzákonném stavu, tedy že by z tohoto bezútěšného stavu měli co nejdříve vystoupit, nemůže platit podle mezinárodního práva stejnou měrou i pro státy a národy, poněvadž tato území již existují jako občansko-zákonná uspořádání se svými právy, a proto je pro ně těžké podvolit se jakémusi jinému rozšířenějšímu zákonnému uspořádání, jež by bylo jejich poručíkem. Válka chápána jako právní opatření by měla být zavrhnuta a mírový stav by měl být absolutní samozřejmostí z důvodu zachování lidské existence. Problémem je nicméně jak tento mírový stav nastolit, protože jej není možné vyjednat a zabezpečit, aniž by došlo k jakési úmluvě, smlouvě mezi jednotlivými státy, potažmo národy, a proto tedy musí být ujednán unii mimořádného druhu.

Tento by pak mohl být zván *mírovým svazkem* (foedus pacificum) a ukončil by všechny boje na věky věků. Mírový svazek však není totéž co mírová smlouva (pactum pacis), míní Kant, ježto od mírové smlouvy se mírový svazek liší tím, že mírová smlouva má pouze snahu domoci se ukončení jedné války, války aktuální.

Mírový svazek naproti tomu nemá v úmyslu nabýt nějakou vládní moc, ale snaží se o udržení, zajištění svobody pro všechny státy a národy současně takovým způsobem, aby se tyto státy nemusely podvolit veřejným zákonům a jejich násilí, jako je tomu právě u jedinců žijících v naturálním stavu. Mírový svazek národů musí být založen na ideji federalismu.

Občané republik budou v takovém svazku pochopitelně proti válkám, neboť v občansko-zákonném zřízení si lid ustanovuje sám sobě nejvyšší legislativní, exekutivní a justiční moc, a právě tyto instituce mají za úkol pomáhat takové spory řešit pokojnou cestou, nikoli válkami. To znamená, že mezi jednotlivými státy musí existovat pravidla, která by respektovali všichni, a která by byla všem nadřazena, a zároveň mezi nimi, mezi jednotlivými státy, musí existovat vzájemná důvěra v právo. Překážkou je bohužel samotná koncepce, poněvadž jednotlivým státům se nezamlouvá myšlenka podrobení se vnějším, nadřazeným zákonům jakési univerzální *světové republiky*. Východiskem by mělo být občansko-společenské spojení, svobodný federalismus.

3.2.1 Mezinárodní právo

Termín mezinárodní právo nesmí být chápán jako právo na válku, protože pak by jeho význam byl založen na skutečnosti, že se lidem, kteří takto uvažují, děje po právu, že si vlastně zaslouží, když se navzájem vyhlazují a vraždí, nalézt věčný mír a pokoj až v hromadném hrobě všeho lidstva.

Rozumné národy, respektive státy rozhodující se na rozumovém základu, nemají jiného východiska jak vystoupit ze svého bezzákonného stavu, který je pln válek, jinou formou, než že se stejně jako jednotlivci vzdají své divoké svobody bez zákona, podřídí se ve finále veřejným donucovacím zákonům a vznikne tak posléze jeden, stále se rozšiřující, *stát národů* (civitas gentium), jenž by v závěru obsáhl všechny státy, národy světa. Tyto národy, státy dle svého vlastního pojetí mezinárodního práva toto nechťejí připustit a odmítají tuto koncepci. Namísto přijetí kladné ideje *světové republiky* jim zbývá jediné – *negativní náhražka* – tudíž jakási permanentní a stále se rozrůstající unie, která sice válce předchází, znemožňuje ji, nicméně i zde existuje neustálá hrozba nepřátelských výpadů, potažmo válek, které by mohly kdykoliv propuknout.

Dle Kanta nejsilnějším prostředkem, který by byl mocen donutit jednotlivé státy, aby participovaly alespoň na takovéto unii, je obchod mezi státy, poněvadž: „*obchodnický duch nemůže koexistovat s válkou a dříve nebo později se zmocní každého národa*“. [6]

3.3 Všeobecná pohostinnost

Ve třetím definitivním článku k věčnému míru je psáno: Světoobčanské právo má být omezeno na podmínky všeobecné pohostinnosti. Nadpis kapitoly „Všeobecná pohostinnost“ v nás může evokovat představu, že zde bude pojednáváno o lidské lidumilnosti. Nikoli. V tomto posledním definitivním článku Kant hovoří o právu a hospitalitě, tedy

pohostinnosti. Chápe tuto pohostinnost jako právo cizince na řádné zacházení s jeho osobou, nachází-li se na cizím území. Jinými slovy, nesmí s ním být při jeho pobývání na území někoho jiného zacházeno jako s nepřítelem.

Cizinec si může nárokovat *právo návštěvní*, což ovšem není totéž co *právo hosta*, ale znamená právo návštěvníka poskytnout se k dispozici jako druh-společník. Takovéto právo patří a je vlastní všem občanům, všem národům, všemu lidu, a to v rámci jejich práva na kolektivní držbu světového území. Lidé mohou putovat ze státu do státu, protože nikdo není více oprávněn být na nějakém daném místě než kdokoli jiný.

Kant spíše vzhledem k limitům lidského rozumu a z důvodu, že se jedná pouze o teorii nikoliv o náboženství, používá termínu *příroda*. A právě samotná příroda je dirigentem dění, byla to totiž ona, která „*na svém velkém jevišti připravila jednajícím osobám stav, který si nakonec vynucuje zajištění jejich míru.*“ [7]

Protože je příroda moudrá, zařídila to následujícím způsobem:

- postarala se o lidi ve všech končinách země tak, aby tam mohli žít,
- zahнала lidi *válkou* do všech světa stran, i do těch nejvíce nehostinných krajín, aby je tak zalidnila,
- onou válkou donutila lidi vstoupit do poměrů více či méně zákonných.

Kant se zde podivuje nad dokonalou organizací přírody, která způsobila, aby kupříkladu dřevo bylo naplaveno do oblastí, kde stromy běžně nerostou, ale místní lidé by bez něho nemohli fungovat, neměli by z čeho budovat svá obydlí, z čeho vyrábět zbraně a podobně. Poté, co naplavené dřevo bude vyčerpáno, bude nucen tento lid navázat obchodní styky s národem jiným, který dřevem disponuje, což vyžaduje mezi těmito národy jisté příměří.

Kant také píše o tom, jak zpočátku žili spolu lidé v míru, svobodně, a přesto bez zákona, poněvadž byli příliš zaměstnáni lovením divé zvěře. Člověk poté od lovectví přešel do rolnického stavu a posléze do stavu obchodního.

4. O záruce věčného míru

Takovouto garancí nám poskytuje samotná *natura daedala rerum* – příroda, v jejímž mechanickém koloběhu vidíme, že jejím záměrem je vytvoření harmonie mezi lidmi proti jejich vůli a taktéž navzdory jejich nesvárům. Příroda tím, že zařídila, abychom žili rozptýleni po celém světě, manifestuje svou vůli. Lidé mají pobývat všude, navzdory svému přirozenému tíhnutí bez toho, aby podvolení se této despotické vůli záviselo na jakési představě povinnosti, jež by tento lid zavazovala na základě mravního zákona. Aby příroda docílila tohoto svého záměru – zalidnění veškerého zemského povrchu – rozhodla se tak učinit prostřednictvím války.

Kant říká, že válka je ale zároveň čímsi dobrým, ušlechtilým a člověk je k ní veden na základě svého pudu cti, nezávisle na sobeckých popudech, přičemž *válečnické odvaze* je přisuzována značná důležitost nejen během války, ale taktéž i z důvodu, aby k válce vůbec došlo.

Války jsou zahajovány právě proto, aby ona válečnická odvaha mohla být prokázána, protože „*Statečným mužům nabídne válka svobodu a slávu*“. (Lycurgus ze Sparty). To však znamená, že i válka samotná má svou vlastní vnitřní hodnotu a je mnohými

brána za jakési vytříbení, zdokonalení lidstva, nicméně zapomínáme – dle Kanta – na soud pronesený kdysi jedním Řekem: „*Válka je zlá v tom, že víc zlých lidí vytvoří, než odnese.*“

Dále Kant pokládá se zřetelem na věčný mír klíčový dotaz: „*Co činí příroda v tomto ohledu, popřípadě vzhledem k tomu účelu, který si člověk svým vlastním rozumem ukládá jako povinnost, tedy co činí příroda ve prospěch mravního záměru člověka, a jak zaručuje, aby bylo zajištěno to, co by člověk měl činit podle zákonů svobody, avšak nečiní. Jak zaručuje, že to člověk pod tlakem přírody v budoucnu učiní, aniž by byla tímto tlakem porušena jeho svoboda, a sice že to učiní ve všech třech vztazích, které zná veřejné právo, ve vztazích státního, mezinárodního a světoobčanského práva?*“ [8]

Odpověď je nasnadě – lid není povinen konat, čeho si příroda sama žádá, poněvadž tuto povinnost by nám mohl uložit jen sám praktický rozum, ten je totiž prost takového přírodního nátlaku, učiní tak příroda samotná. Proto stejně jako prostřednictvím války byla příroda schopna rozptýlit lid po celém světě, je v její moci zajistit mu také mír, a to skrze republikánské uspořádání, které jako jediné je zcela patřičné právu člověka. Jeho založení a posléze jeho zabezpečení je však nesmírně náročné a komplikované, ne-li nemožné, protože lidé jsou egoistické bytosti, nicméně příroda i zde předkládá řešení – všeobecnou, na rozumu založenou vůli.

Lidstvu imanentní sobeckost a prospěchářství musí být správným vedením státu, jehož lidstvo schopno je, postaveny proti sobě takovým způsobem, aby jedna z těchto egoistických dispozic zabránila těm ostatním v jejich destruktivním působení, anebo aby je vyrušila zcela. Rezultát pro rozum je poté tentýž, jako by žádná z těchto sil ani nebyla existovala, a člověk je posléze donucen, přestože není čestným jedincem, být alespoň řádným občanem.

Cíl nespočívá v morálním zdokonalení lidí, nýbrž ve vědění, jak je možné přírodní mechanismus zužitkovat ku prospěchu lidí tak, aby mohly být jejich vzájemné neshody vně jednoho státu utříděny způsobem, díky němuž by se lid podvolil tíže zákonů, a tak si zároveň zajistil mírový stav, ve kterém tyto zákony mají moc. Naproti tomu „*inter arma silent leges*“ – ve válce zákony mlčí. (Cicero).

Tato morální oduševnělost národa je etablována jediné správným státním uspořádáním, od něhož je poté možné očekávat řádnou mravní výchovu lidu. Stát jako takový tedy může využít rozum jako instrument naturálního mechanismu sobeckých lidských tendencí, jež samy sobě přirozeným i vnějším způsobem protiřečí, za účelem právního předpisu, čímž by posílil a obstaral mír vně i uvnitř svého území. Příroda chce, aby v konečném výsledku panovalo právo. „*Co zde opomeneme učinit, to se na konec, byť s velkou námahou, udělá samo,*“ dodává Kant. [9]

A pokračuje dále ve svém výkladu tvrzením: představa mezinárodního práva očekává segregaci jednotlivých samostatných a vedle sebe se nacházejících států. Přestože je tento stav, pokud není federativním spojenectvím zamezeno vzniku nepřátelství, sám o sobě statutem válečným, je na základě rozumovém i takový stav přijatelnější, než aby všechny státy splynuly v jeden, který by byl ovládán jedinou mocností, jež by byla nadřazena všem. Tak by vznikla *univerzální monarchie*.

Jak příroda rozvázně jednotlivé národy od sebe odděluje, tím způsobem také prozíravě, přesto lstivě a za použití násilí z důvodů mezinárodního práva jednotlivé státy spojuje. Národy těchto států zároveň pojí reciproční užitečnost – *obchodnický duch* – tento totiž není schopen existovat spolu s válkou.

Obchodnický duch jednoho dne pohltí všechny národy, tvrdí Kant, protože z veškerých mocí, jimiž stát disponuje, ta finanční je nejpůsobivější. Státy jsou tedy v tomto ohledu donuceny, přestože toto nepramení z jejich mravnosti, k podpoře míru. A pokud snad někde ve světě existuje hrozba válečného stavu, snaží se za každou cenu takovou zkázu odvrátit. Tento obchodnický duch jako by je udržoval v neustálém spojení.

Tímto tedy příroda zajišťuje prostřednictvím mechanismu, jenž je zakotven v samotných lidských dispozicích, věčný mír.

5. Tajný článek k věčnému míru

„Státy připravené k válce mají vzít v úvahu maximy filozofů o podmínkách možnosti veřejného míru.“

Největší autorita musí logicky náležet legislativní autoritě státu, nicméně bylo by poučné a velice prospěšné, kdyby si stát nechal radit od svých poddaných – filozofů. Nemusí to být nijak okatě, postačí, když stát dovolí filozofům veřejně vyjadřovat své názory, stejně jako to umožňoval Fridrich Veliký Immanuelu Kantovi. Nehovoříme zde o situaci, kdy by stát musel upřednostňovat filozofické zásady a domněnky před zástupci státní moci – právníky, pouze jen o faktu, že by si je měl vyslechnout.

Panovníci jen ztěžka budou kdy mysliteli a filozofové budou stěžít kdy vládaři. A snad i v případě takovéto příležitosti by filozof stejně odmítl, poněvadž moc nevyhnutelně kazí jak svobodné rozumové mínění, tak i charakter. Státu pak zbývají pouze tyto alternativy: buď filozofickou vrstvu musí potlačit a umlčet, nebo jí dovolí veřejně se projevovat. Je to nezbytné pro objasnění jejich vlastní činnosti – vládnutí.

5.1 O neshodě mezi morálkou a politikou

Morálku chápe Kant jako soubor bezvýhradně příkazujících zákonů, podle kterých se máme řídit. Morálka je praxí. Politiku naproti tomu chápe jakožto aplikovanou právní nauku, tedy teorii.

Aby mohla vzniknout občanská společnost, říká Kant, je nutné, aby každý z nás toužil po stavu, jenž vede k míru, aby všichni měli vůli existovat v zákonném uspořádání. Překážkou je skutečnost, že ruku v ruce s tímto kolektivním chtěním (*kolektivní jednota spojené vůle*) musí jít sjednocující příčina, aby se tak posléze vytvořila jakási společenská vůle. To však není v silách žádného člověka, a proto není jiný myslitelný zdroj právního stavu, nežli počátek násilný – revoluce. Kant ovšem neschvaluje rychlý, unáhlený převrat ve státním uspořádání, kloní se raději k postupnému a dobře načasovanému kroku. Je vyžadována zevrubná reforma podložená principy svobody.

Pod tíhou revoluce je pak etablováno veřejné právo. Jedná se však o pouhou teorii, kdy se můžeme jen domnívat, zdali by zákonodárce poté, co se chaotický dav sjednotil v lid, postoupil tomuto lidu realizaci právního uspořádání jeho společnou vůlí, poněvadž „kdo má jednou ve svých rukou moc, nenechá si lidem předepisovat zákony“. [10] Praxe, ta jediná, jež vyvstává ze zkušenostních principů lidské přirozenosti, může mít naději na nalezení fundamentu pro stavbu své státnické chytrosti.

Kant dále rozmlouvá o politicích, již místo aby byli oddáni této praxi, zabírají se nekalými praktikami a pod záštitou lidské přirozenosti překračují právo a zákony a podlézají právě vládnoucí autoritě, aby dosáhli toho, čeho se jim zachtělo, a kteří by dozajista svůj národ vydali napospas, bylo-li by jim to vhod. Tito političtí moralisté, proti nimž Kant staví morální politiky, využívají různých slovních obrátů a klíčků, takzvaných maxim, které Kant shrnuje do následujících sofismat: *Fac et excusa* (jednej a pak se omluv), *Si fecisti, nega* (to, co jsi učinil, zapírej), *Divide et impera* (rozděl a panuj), aby tak zvýšili svou moc, po níž prahnou, nehledě na způsob, jak se jí domohli.

Političtí moralisté si morálku de facto vytvářejí podle toho, jak se jim to hodí, zatímco morální politici berou na vědomí zásady mocenského důvtipu tím způsobem, který by byl schopen soužití s morálkou. Jak tedy naložit s nepoctivci, jakými jsou političtí moralisté? Je nutné, domnívá se Kant, nalézt jakousi nejvyšší zásadu, nejvyšší princip, z něhož je patrný úmysl dobrat se věčného míru, a poukázat na nekalé praktiky moralistů.

A zde se Kant táže: „... *zda v úkolech praktického rozumu musí být počátek jejich řešení v materiálním principu praktického rozumu, v účelu (který je předmětem libovůle), nebo v jeho formálním principu (postaveném pouze na svobodě ve vnějším vztahu), který praví: jednej tak, abys mohl chtít, aby se tvá maxima stala všeobecným zákonem (ať je účel jakýkoli).*“ [11]

Přísloví „*Fiat iustitia, pereat mundus*“ (ať zavládne spravedlnost, i kdyby tím měli zajít všichni ničemoví světa), které nám Kant předkládá, by mělo být bráno jako závazné, jako povinnost těch jedinců, kteří jsou u moci, aby si byli vědomi, že nesmějí upírat či zkracovat poddaným jejich právo. Avšak aby toto mohlo fungovat je nejprve zapotřebí takového vnitřního uspořádání státu, jež je vybudováno na základě čistých právních zásad. Jen morální politici jsou schopni zformovat republikánskou vládu. A samozřejmě dále je třeba jeho propojení s okolními sousedními státy tak, aby se napravily jejich nesváry.

V objektivním pojetí, tedy v teorii, nemůže být o sporu mezi morálkou a politikou řeč, jelikož žádný spor fakticky neexistuje. V subjektivním pojetí ale zaviněním lidské inklinace k narcismu, která nemůže být nazývána praxí, neboť zde chybí ospravedlnění rozumovými principy, existuje a bude setrvávat i nadále, protože „*slouží jako ostruha ctnosti*“. Za předpokladu, že jsme nuceni stát zlu tvář v tvář, nejzrádnějším nebezpečstvím, je zlý princip v nás samotných.

5.2 O shodě politiky s morálkou

Formula publicity je eventualita obsažená v každém právním nároku, poněvadž bez existence veřejné formy neexistovala by žádná spravedlnost, jež může být nahlížena pouze jako něco veřejného, a ani právo, které je dáno prostřednictvím této formule.

Je-li tedy odstraněno vše empirické v ideji státního a mezinárodního práva, což znamená odstranění všeho zlého, co se nachází v lidské přirozenosti, a vyvolávajícího nezbytné přinucování, následující sentence může být označena za transcendentální: „*Veškerá jednání, jež se dotýkají jiných lidí a jejichž maxima se neslučuje se zveřejněním, jsou bezprávná.*“ [12]

Ve státním, vnitřním právu (*ius civitatis*), kde Kant uvádí jako příklad vzpouru lidu proti panovníkovi, se podle tohoto principu lid ptá sám sebe ještě před zřízením občanské smlouvy, zdali se odváží veřejně sdělit maximum o svém úmyslu – případné vzpouře.

Vzpoura tedy není v souladu s právem a její maxima tím, že by byla *veřejně vyznávana*, by tak nutně zmařila svůj vlastní úmysl – musela by být tedy tajná. Naproti tomu hlava státu své úmysly tajit nemusí v žádném ohledu, totiž maximy panovnickovy, které jsou zveřejnitelné, nemusí být zároveň spravedlivé, a proto může tedy takový panovník vyhlásit, že jakákoliv vzpoura bude řádně potrestána smrtí vůdců takového povstání.

Co se týká mezinárodního práva, na tomto místě se morálka, jakožto učení o právu, opět dostává do předu s politikou. Ovšem i zde nalézá kritérium zveřejnitelnosti maxim své upotřebení a to tak, že smlouva sjednocuje státy pouze pro to, aby mezi sebou a kolektivně proti jiným státům udržovaly mír, nikoliv za účelem nepřátelství či podnikání jakýchkoli výpadů. Vidíme, že princip neslučitelnosti zásad mezinárodního práva se zveřejnitelností má základ ve sporu morálky a politiky, ale také bychom si měli říci, v jakých případech jsou mravní zásady za jedno s mezinárodním právem.

Předpokladem možnosti mezinárodního práva je existence právního stavu, bez něhož by nebylo veřejného práva a veškerého práva ostatního (v přirozeném stavu), jež je zváno právem soukromým. Jediný právní stav, jenž je kompatibilní se svobodou a mezinárodním právem, je federace států, která je etablována kvůli oddálení válek. Kongruence (shoda) politiky a morálky je, jak vidno, myslitelná jen ve federativním uspořádání.

A tak má politika vůči morálce dvojí metr, kterým měří pokaždé jinak, aby dosáhla svého záměru. Jedním je láska k lidu jakožto *podmíněná povinnost*, druhým respekt k lidskému právu, což Kant označuje jako *povinnost nepodmíněnou*. S morálkou jakožto s etikou politika souhlasí zcela bez výtky a právo lidu je odevzdáno do rukou mocnosti.

Avšak ve vztahu k morálce jakožto učení o právu již politika používá úskočné lži, zde je pro politiku výhodnější neuzavírat žádná ujednání, naopak je třeba takového morálce nepřiznat žádnou realitu a veškeré závazky si interpretovat podle svého. Proto Kant navrhuje jiný princip veřejného práva: „*Všechny maximy, které vyžadují zveřejnění (aby neminuly svůj účel), souhlasí zároveň s právem i s politikou dohromady.*“ [13]

Kant celý svůj filozofický projekt nesoucí název K věčnému míru uzavírá následující myšlenkou: „*Je-li uskutečnění stavu veřejného práva povinností, a zároveň oprávněnou nadějí, byť jen v nekonečném přibližování, pak není věčný mír, jenž následuje po – jak se dosud nesprávně říkalo – aktech uzavření míru (což jsou vlastně jen příměří), prázdnou ideou, nýbrž úlohou, která se, postupně řešena, stále víc blíží cíli (protože periody, v nichž dochází ke stejným pokrokům, se bohdá budou zkracovat).*“ [14]

5.3 Kant a český filozof Jan Patočka

Prof. dr. Jan Patočka (1907-1977) byl jedním z nejvýznamnějších českých filozofů 20. století. Citáty z Patočkova díla najdete nejen v knihách současných filozofických autorů, ale také kupříkladu v knihách bývalého papeže. Jeho Kacířské eseje o filozofii dějin z roku 1975, které poprvé u nás vyšly v samizdatu, se staly nejčastěji čteným i překládaným dílem moderní české filozofie.

V Kacířských esejích Patočka ukazuje, že svoboda není jen otázkou názoru, že je to záležitost určité angažovanosti a chování v jistých situacích, a že takovéto klíčové situace (současný svět je vytvořil nejen dvěma světovými válkami, ale dnes i třeba dluhovou krizí) v sobě obsahují ideu oběti – musíme se obětovat, někdy dokonce taková oběť vyžaduje i lidský život.

„Solidarita otřesených“ je pojmem z Kacířských esejí. [15] Člověk se může uzavřít do svého světa a starat se jenom o své věci, říká Patočka, anebo má šanci z něj vykročit a začít buď myšlenkově, či prakticky jednat pro druhé. Takový člověk je člověk otřesený – bytost takřkajíc vytřesená ze svého malého světa. „Solidarita otřesených“ je jednoduše řečeno *solidarita nelhostejných* k tomu, co se děje kolem nás.

Patočka je s Kantem zajedno, co se týká představy, že právní autonomie stojící na rozumové úvaze vzniká v nouzi nejvyšší, tedy v případě války. Ve válečném stavu navíc normativní řád, jenž pramení z mýtu, pozbývá svou heteronomní, konvenční platnost. Totiž u obou, proti sobě na válečném poli bojujících protivníků, dochází k duchovnímu šoku, poněvadž si oba uvědomí, že se navzájem potřebují, aby byli s to být, čím jsou, a současně porozumí, že jsou oba v těžké nouzi, což vede k výše zmíněné „solidaritě otřesených“, a právě tento otřes je základem pro etablování společnosti, jež je vybudována na nikoliv poděděných tradičních zásadách, ale na normách, zákonech, jež si tito jedinci stanovují sami, přičemž jsou k tomu vedeni svým vlastním rozumem, který se díky duchovnímu šoku způsobenému válkou osvobodil od mýtu. Tato vědomá odpovědnost úmyslně produkovaného sociálního bytí, posléze zároveň etabluje vnitřní duševní vztah lidí ke komunitě a jejich snahu o tuto pečovat. [16]

Kant o tomtéž pojednává následovně. Mínil, že ani jeden vyspělý stát nicméně nemůže fungovat jen na základě rovnováhy nebo vzájemné eliminaci individuálních egoismů. Nedílným a eminentním předpokladem pro rozvoj správného státního uspořádání je také internalizace původně vnějších norem, čímž je míněna transformace legality v morálitu jakožto čestné smýšlení. Legalitu Kant chápe jako poslušnost zákona při vnitřním neúčastenství. [17]

Abychom rozuměli, v Kantově pojetí legalita značí, že zákony sice jsou dodržovány, ale jen z utilitárních důvodů, tedy především ze strachu před sankcemi a tresty. Tato transformace vzniká v podstatě tak, že lidé, kteří na základě nespolečenské společenskosti soupeří spolu navzájem, dojdou k uvědomění, že své soupeře, konkurenty zároveň nutně potřebují. Tím je de facto formováno vědomí sociálního významu a důležitosti jedince, kteréžto je základem kultury.

Kant pokračuje a říká, že vrcholem kulturního vývoje by bylo takové lidské chování a jednání, které by bylo v souladu se zásadami čistého praktického rozumu, jenž pokládá striktní dodržování pravidel za nejvyšší účel. K tomuto se ale Kant staví skepticky, jelikož si je vědom faktu, že bude-li takového jednání člověk, jestli vůbec, schopný dosáhnout, čeká jej ještě velice dlouhá a útrpná cesta.

Patočkova myšlenková osnova není však s tou Kantovou zcela totožná. Patočka si je vědom, že ahistorické organizace, jež se řídily spontánně vzniknuvšími normami, které byly zaštitěny mýtem, zde byly přítomny již se zrodem autonomie v antickém Řecku. Naproti tomu se Kant domnívá, že před *bellum omnium contra omnes* (válka všech proti všem) žil člověk v Edenu, tedy přírodním stavu, ve kterém nebylo nepřátelství, ani při, ani norem zakazujících či příkazujících. Až tím, že byl člověk z tohoto stavu vyvrán, je zahájen dějepis lidské svobody a bohužel začíná zlem. [18]

Oba myslitelé se shodují na tom, že humanita jako taková je s autonomií identická. Jen za pomoci autonomie může být realizována dějinná podstata člověčího bytí, tvrdí Patočka. S opovržením pak ještě dodává, že kvůli vzniku vnějších spontánních zásad a norem dochází k vypovězení tradičních, bezdějinných společenství z ryzího lidství.

Kant je naproti tomu, ovlivněn Hobbesem a svým racionalismem, nakloněn představě o spontánní genezi norem. Jeho kategorický imperativ totiž není artefaktem utilitárního rozumu a ani jej není možné zjednodušit na jakousi osvojenou formu vnějšího donucování. [19] Kantův mírový stav je zároveň příkazem mravní povinnosti, jelikož se nedá vytvořit či udržovat bez vzájemné smlouvy mezi lidmi, potažmo mezi jednotlivými státy, republikami, z čehož nám vyplývá druhá podmínka věčného míru, a to existence smluvně zakotveného svazu zvláštního charakteru – mírového svazu. Proto Kant dále hovoří o tom, že mezinárodní právo je založeno na federalismu svobodných států. Tento apriorně deduktivní model přechodu věčného míru z možnosti ve skutečnost může být realizován pouze na základě ideje federality.

Kant zmiňuje přírodní nucení, jež zajišťuje, aby to, na co nedosáhne mravně dobrý úmysl člověka (tedy realizace věčného míru), bylo uskutečňováno tak, že se člověk ze sobeckých či prospěchářských důvodů podrobí vynucovaným právním normám v oblasti státního, mezinárodního a světoobčanského práva, přičemž primární funkcí těchto norem je zajištění vnitřního i zevního míru. Úmyslem přírody je ustavení dokonalé spravedlivé ústavy, jejímž prostřednictvím by bylo možné vytvořit všeobecnou, právem se řídící občanskou společnost, v níž by mohly být rozvíjeny a zdokonalovány veškeré lidské vlohy. Taková ústava má být dílem samotných lidí.

Patočkova filozofická pozice na rozdíl od Kanta byla pozicí politickou. Dokazuje to nejen jeho angažovanost v období normalizace, ale je to i jedna z jeho hlavních myšlenek, pokud jde o filozofii dějin: tedy že dějiny s velkým D, kdy už jde opravdu o něco, začínají ve starém Řecku, kde ale zároveň vzniká politika a filozofie, takže jedno vlastně nejde oddělit od druhého. Smysl evropských dějin je hledáním tohoto ideálu smyslu a pravdy v poznání dobrého a zlého. Je tedy bojem člověka, jenž stojí tváří v tvář úpadku do prostřednosti a indifference. Patočka je hlasatelem humanity, kde dějiny jsou spásné, pokud existují jedinci, kteří se obětují pro nalezený smysl celku.

6. Věčný mír a světové integrační hledisko

Nyní pohledme na dějinné události, které ne zcela korespondují s Kantovým návodem na věčný mír. Uvedme si jen v krátkosti několik případů, kdy jsme nebyli jako lidstvo s to držet se jeho preliminárních a definitivních článků, o kterých jsme se zmiňovali výše, tj. nepoučili jsme se z historie.

6.1 Reservatio mentalis – trianonská mírová smlouva

„Za neplatné má být považováno sjednání míru uzavřené s tajnou výhradou o důvodu k budoucí válce.“

Trianonský mír byl uzavřen 4. června roku 1920 v paláci Velký Trianon v zámku Versailles nedaleko Paříže. Tato mírová smlouva, jež stanovila hranice maďarského státu jako nástupce Uherska, byla součástí pařížských mírových smluv podepisovaných

po první světové válce. Podpisem této smlouvy se maďarská monarchie zavázala platit válečné reparace, a aby si Maďaři mohli ponechat svou suverenitu, museli rovněž souhlasit s tím, že již nikdy nebudou usilovat o opětovné spojení s Rakouskem a velikost armády byla redukována na pouhých 35 000 vojáků.

Teritoriální újma (k Uhrám např. patřilo i území, které je součástí dnešního Polska) a ztráta obyvatel, kdy se každý čtvrtý maďarský občan ocitl na cizím území, zapříčinila zhoršení hospodářské situace Maďarska. Národ byl zbaven všech solných dolů, všech dolů, jež byly zaměřeny na těžbu drahých kovů, a téměř veškerých lesů, které náležely bývalým Uhrám.

Tento sjednaný mír bychom mohli po Kantově vzoru považovat za neplatný, a to z důvodu výhrad Maďarů, kteří jej považovali za nespravedlivý a žádali jeho revizi. Negativní postoj Maďarů k mírovým smlouvám ovlivňoval a určoval jejich zahraniční politiku po celou dobu meziválečného období.

V relativním poklidu meziválečné dějinné etapy se Maďarsko snažilo o vytvoření aliance s jiným státem, jenž by pomohl bojovat za maďarský úhel pohledu a který by se jej zastal na evropském politickém poli. Mimo jiné se Maďaři také obávali, že v případě byť jen náznaku jejich snahy o znovuoobnovení Uherska by vyprovokovaly státy Malé dohody k ozbrojenému střetu, v němž by s největší pravděpodobností neobstáli. Malá dohoda (Československo, Rumunsko a Jugoslávie) byla vytvořena právě kvůli nebezpečí tzv. restaurace, obnovení rakouské a maďarské monarchie, respektive nárokům těchto států na svá bývalá území.

Pocit ukrivděnosti a přikopí a výše zmíněné ztráty byl jedním z důvodů, jež na konec přivedly Maďarsko ke spojení s Německem a Itálií.

6.2 Patrimonium – posuny hranic

„Žádný samostatný stát (lhostejno, zda malý či velký) nemá mít možnost získat dědictvím, výměnou, koupí nebo darem nějaký jiný stát.“

Zde bychom mohli pohovořit o válečných a poválečných posunech hranic a o již zmíněném zabírání území v koloniální éře.

Hitler toužil po ovládnutí pokud možno celého světa, nicméně aby toho byl schopen, musel tento jeho cíl být určitým způsobem odůvodněn. Pomohl si několika doktrínami a pojmy, jako byl například *lebensraum* (životní prostor). Ona politická nauka byla prací německé NSDAP. Teorie *lebensraumu* měla v úmyslu obhájit německé nároky na východoevropská a asijská teritoria a byla podkladem pro Drang nach Osten (tažení na východ), což byla ideologická obhajoba německé invaze a následné okupace Československa a Polska. Doktrína byla naplněna v rámci Generalplanu Ost (nacistický plán genocidy obyvatelstva okupovaných zemí), jenž přestože nebyl dokončen, má na svědomí více než deset milionů mrtvých civilistů.

Tento Kantův preliminární článek souvisí s poválečným evropským uspořádáním po první světové válce. Za stejně tak špatné by Kant zřejmě pokládal i uspořádání Evropy po druhé světové válce, o němž bylo rozhodnuto na konferenci v Jaltě v roce 1945.

6.3 Miles perpetuus – vojenské pakty

„Stálé armády (miles perpetuus) mají časem zaniknout.“

Sbohem armády, jak by nejspíše řekl Hemingway. Vůči tomuto bodu budme skeptičtí. Těžko uvěřit, že by se jednoho dne státy kolektivně usnesly na zrušení veškerých existujících armád na světě. Který stát by se dobrovolně vzdal svého vojska a zůstal by z vlastní vůle bezbranný? Určité pokusy jsme v minulosti zaznamenat mohli – kupříkladu během meziválečného období v Evropě proběhlo několik odzbrojovacích konferencí, avšak naplnění tohoto článku bylo odloženo na neurčito. [20] Proti Kantově radě, abychom postupně rušili armádní sdružení, naopak vznikaly v průběhu 20. století vojenské pakty, např. Varšavská smlouva (rozpuštěna v roce 1991), ZEU, ANZUS, SEATO (zanikla v roce 1977), OSKB a NATO.

6.4 Debitio – finanční krize a zadluženost

„Pokud jde o vnější státní záležitosti, nemají vznikat státní dluhy.“

Zamyslíme-li se nyní nad Kantovým čtvrtým preliminárním článkem, viz citát v úvodu kapitoly, vytane některým z nás na mysl rok 2008, [21] nehledě na zadluženost některých členských zemí EU v současné době. [22]

Počátek finanční krize byl de facto odrazem nálady na trhu hypoték v USA. V následujících několika málo měsících zasáhla krize i ostatní sektory amerického hospodářství a posléze překonala hranice USA a přesídlila do světových ekonomik.

V České republice se finanční krize projevila v roce 2008. Zpočátku asi nejmarkantněji zasáhla automobilový průmysl, který má v České republice dlouhou tradici. Český finanční sektor byl však na příchod krize relativně dobře připraven.

Ekonomické i politické dopady krize na EU: ve státech, jež jsou obchodními partnery USA, logicky tedy i v zemích Evropské unie, nastaly problémy v exportních odvětvích, čímž, jak jsem již zmiňovala na začátku, se zpomalil ekonomický růst.

Finanční krize, kterou v těsném závěsu následovala krize hospodářská, nezapříčinila pouze propad ekonomiky, ale i pády vlád, demonstrace a celkovou paniku ve společnosti. Ale to je téma na zcela jiný článek.

6.5 Scandalum acceptum

„Žádný stát se nemá násilím vměšovat do zřízení a vlády jiného státu.“

Podívejme se nyní zběžně na neustálé vměšování různých světových mocností do záležitostí jiných států. Mohli bychom jako příklad uvést vojenskou intervenci v Libyi.

„Libyjská džamáhírlja byla založena na známé Kaddáfího Zelené knize z roku 1975 a představovala mix socialismu, odporu k parlamentarismu a lidového populismu kladoucího důraz na přímou demokracii, to všechno v podmínkách islámu a na bázi něčeho, co přední český arabista, profesor Eduard Gombár, nazývá ‚kmenovou demokracií‘.

Lze tedy tvrdit, Kaddáfího pojetí vlády nevyhovovalo ani západním liberálům, ani autoritativním a feudálním arabským elitám.” [22]

Jednalo se o válečnou akci mezinárodních sil na pomoc libyjským povstalcům. Tato intervence byla započata na základě rezoluce č. 1973 Rady bezpečnosti OSN. Přijata byla dne 17. března roku 2011. Členské státy, usilující zejména o prosazení bezletové zóny, byly OSN oprávněny k použití síly za účelem ochránit civilní obyvatelstvo. Nicméně záměry a způsob realizace této vojenské akce ukázaly, že primárním záměrem byla podpora rebelů a rovněž snaha o svržení vlády tehdejšího plukovníka M. Kaddáfího. [24] Protože se jednalo o vnitrostátní konflikt a jelikož Charta OSN, podle níž Rada bezpečnosti jedná, vychází z principu suverenity zemí, je na místě, abychom o legalitě celé této intervence pochybovali.

Téměř identickým příkladem je případ Sýrie. Téhož roku (2011) pohrozil americký generál Wesley Clark Sýrii intervencí.

6.6 Bellum internecinum – studená válka

„Žádný stát si nemá ve válce s jiným státem dovolit takové akty nepřátelství, které by mohly znemožnit vzájemnou důvěru v budoucí mír. Takovými projevy jsou: páchání úkladných vražd (percussores), otravy (venefici), porušení kapitulace, podněcování ke zradě (perduellio) ve státě, s kterým válčí atd.“

Ukázkovým příkladem je studená válka. Po konci druhé světové války bychom se domnívali, že válečné napětí opadne. To se ale nestalo. Naopak. Od roku 1946 napětí vzrůstalo a spolu s ním také politické nesváry, zástupné války a hospodářské konkurence. Hovoříme o počátku studené války: Sovětský svaz versuz Spojené státy americké. Západ versuz Východ. Tento více jak čtyřicetiletý konflikt začal kolem roku 1947 a trval až do zániku Sovětského svazu v roce 1991.

Boje ústředních aktérů studené války byly realizovány různými způsoby. Vznikaly vojenské koalice, prováděla se špionáž, a zejména propaganda. USA i SSSR mezi sebou soupeřily, kdo bude více progresivní ve zbrojení, technické vyspělosti, či bude prvenství v letu do vesmíru a podobně. Závod ve zbrojení SSSR ekonomicky nezvládl, což byla jedna z hlavních příčin změn režimu ve východních zemích, ukončení studené války.

7. Definitivní články

7.1 Republikanismus

Přestože Kant je proti zaměňování republiky s demokracií, obecně se má za to, že republiku v jeho podání lze vykládat jako liberální, právní a ústavní demokracii moderního typu. [25]

Opravdu se blížíme ke globálnímu míru, když se za posledních dvě stě let razantně zvýšil počet demokracií? Od 19. století docházelo postupně k vytvoření republik ve většině států v Evropě a Americe. Současné evropské demokracie kolektivně

respektují svou svrchovanost a rovnost, avšak je se stejnou úctou zacházeno i s ostatními demokratiemi mimo starý kontinent?

Spojené státy po druhé světové válce nebraly ohled na autonomii ostatních amerických států i přes jejich demokratická zřízení a zcela ve vlastním zájmu aktivně podporovaly jejich opoziční a nedemokratické režimy. Rozdíl mezi takovýmto vměšováním a otevřenou válkou se pak může zdát jen akademickou nuancí. [26]

Proti době před dvěma sty lety se v Evropě snížil počet válečných konfliktů a současně se uplatnil model konstitučních demokracií proti monarchiím. Ani soudobá integrace Evropy, kde ideály míru, rovnosti a práva existují odjakživa, nevznikla z čistého aktu dobré vůle, naopak prezentuje pragmatický resultát ustavičných bojů o moc. Ačkoli se může jevit, že demokratické uspořádání k němu přispívá, není mír evidentním důsledkem demokracie, ale zejména její ústavnosti. Pokud je ústavní zákon svrchovaný, není možné, aby představitelé výkonné moci jednali ve vlastním zájmu nehlédě na veřejné blaho.

Jestliže Kant říká, že „*je vyžadován souhlas občanů státu při rozhodování, zda má být válka nebo ne ...*“, [27] pak se tím nedožaduje referenda jako instrumentu přímé demokracie, nýbrž rozdělení státní moci a zodpovědnosti státu vůči svým občanům plynoucí ze společenské smlouvy. Diskutovaná mírumilovnost demokracií sice přímo nevychází z formy demokratické společnosti, ale republikánské principy vlády se v nich snáze prosazují.

7.2 Federalismus

Snahy o sjednocení Evropy, která by v míru kooperovala, nejsou vynálezem 20. století, kdy starý kontinent téměř došel na samý práh možnosti sebezničení. O podobě Evropy, kde by byl zajištěn trvalý mír, uvažovali filozofové, teologové, právníci, politici, umělci a vědci už od středověku.

V roce 800 bylo korunovací Karla Velikého na císaře římské říše dovršeno obnovení správní a politické jednoty centra západní Evropy, jež vzala za své pádem západořímské říše. Současně byly tímto činem položeny základy universalit evropského středověku, vycházející z dvojí nadnárodní moci: papežství a císařství.

V letech 1306-1308 navrhl francouzský právník a politický reformátor Pierre Dubios, autor několika politických pamfletů za vlády Filipa Sličného, vytvořit mezinárodní koncil z řad církevní i světské aristokracie, které by svolával papež a jenž by byl ve spolupráci s panovníky smířícím soudcem mezi znesvářenými stranami a pomáhal by tak zabránit vypuknutí válečných konfliktů na kontinentě. Záměrem iniciativy bylo obrátit vojenskou sílu kooperující Evropy proti vnějšímu nepříteli v době silnicích arabských nájezdů.

V roce 1464 navrhl český král Jiří z Poděbrad ve snaze dostat husitské Čechy z politické izolace vytvoření evropské unie křesťanských katolických států, jež měla bránit vzájemným konfliktům a společně čelit vnějšímu nepříteli – vzrůstajícímu se tureckému nebezpečí. Unie měla mít společný legislativní orgán a smířčí soudní dvůr, který by rozhodoval spory mezi státy. Předsednictvo unie, které by fungovalo na základě rovnosti hlasů jednotlivých panovníků, mělo rozhodovat o vojenských taženích hrazených ze společné pokladny, do které by členské země přispívaly desátkem svých příjmů.

Měla se konat pravidelná zasedání velvyslanců členských zemí, přičemž místo zasedání by se střídalo podle jednotlivých zemí.

„A proto toužíce po tom, aby takové války, loupeže, zmatky, požáry a vraždy ... přestaly a úplně byly vykořeny a chvályhodnou jednotou do potřebného stavu vzájemné lásky a vzájemného bratrství byly uvedeny, rozhodli jsme se ... vytvořit takový svaz spojenectví, míru, bratrství a svornosti, jenž by pro úctu k Bohu a pro zachování víry neotřesitelně trval ... ve formě, jak dále následuje...“ [28]

V roce 1516 holandský humanista Erasmus Rotterdamský vydává spis *Institutio Principis Christiani* (Výchova křesťanského vládce), který věnoval budoucímu císaři Karlu V. Na prahu náboženských válek Erasmus vyzývá k založení mezinárodní rady biskupů, opatů, učenců a státníků, kteří by se starali o udržení míru v Evropě.

V roce 1625 Hugo Grotius „otec mezinárodního práva“, díky němuž se prosadila svoboda námořní plavby a na kterého se odvolává Společnost národů i OSN, ve svém díle *De jure belli ac pacis* (O právu války a míru) navrhoval nadstátní shromáždění, kde by se rozhodovalo o sporech mezi jednotlivými panovníky nezávislými členy, kteří by tak mohli stanovit smír za podmínek přijatelných pro obě strany.

A takto bychom mohli pokračovat, protože podobných návrhů existuje v dějinách dlouhá řada. Co se týká novodobé historie, měli bychom zmínit, že v roce 1923 publikoval Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi svůj programový spis *Panevropa* (T. G. Masaryk byl rovněž jedním ze stoupenců *Panevropy*), v němž vyzýval ke sjednocení Evropy na federativním základě.

Největšího rozvoje se myšlenky evropského federalismu dočkaly od konce druhé světové války do založení Evropského společenství uhlí a oceli. V květnu 1950 přednesl francouzský ministr zahraničních věcí Robert Schuman plán na vytvoření společenství zastřešujícího společnou výrobu a obchod s uhlím a ocelí. V Deklaraci se mimo jiné uvádí:

„... solidarita v produkci uhlí a oceli... položí základy pro existenci širšího a hlubšího společenství mezi zeměmi, jež dlouho rozdělovalo krvavé násilí.... otevřené pro všechny země, které se budou chtít podílet za stejných podmínek... položí reálné základy pro jejich hospodářské sjednocení... vzejde z tohoto návrhu první konkrétní základ Evropské federace, jež je nezbytná pro udržení míru.“ [29]

Ohlédneme-li se do dob minulých, vidíme, jak komunismus zkrachoval na tom, že se snažil urychlit a předběhnout svůj vývoj. Mohli bychom tvrdit, že i v současné době panuje úporná snaha Evropské unie o totéž. Jedno mocenské ústředí a skupina formálně samostatných, avšak politicky a ekonomicky podřízených nesuverénních států.

Původní idea evropské kooperace byla dobrá. Volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu je základním principem pro úspěch tržní ekonomiky, ale nesměla by zvítězit socialistická představa světa, která traktuje regulaci všeho a všech coby základ prosperity a trvalého růstu.

7.3 Všeobecná pohostinnost

V souvislosti se třetím definitivním článkem bychom mohli vzpomenout ženevské úmluvy. Jedná se o čtyři úmluvy a tři dodatkové protokoly, které upravují podmínky a pravidla mezinárodního práva na ochranu obětí války. Zmíněné úmluvy na ochranu obětí války byly nově sjednány na diplomatické konferenci konající se v Ženevě

mezi 21. dubnem a 12. srpnem roku 1949 po skončení druhé světové války. Rovněž byly aktualizovány dřívější tři smlouvy a přidána čtvrtá úmluva. Ženevské úmluvy z roku 1949 byly ratifikovány celé nebo s výhradami 194 státy. [30]

Ženevské úmluvy společně se svými dodatkovými protokoly představují pramen mezinárodního humanitárního práva. Jejich hlavním principem je, že v případě ozbrojeného konfliktu musí být respektována důstojnost lidské bytosti a bez jakéhokoli nepříznivého rozlišování musí být před konfliktem a jeho následky chráněni ti, kteří na konfliktu nejsou přímo účastni, jakož i ti, kdo byli z konfliktu vyřazeni v důsledku nemoci, zranění či zajetí. Smluvními stranami ženevských úmluv jsou všechny státy světa a jejich zásady (a zásady I. a II. Dodatkového protokolu) jsou součástí mezinárodního obyčejového práva. Z toho titulu zavazují každého člena mezinárodního společenství.

Ženevské úmluvy zavazují každou skupinu účastníků se ozbrojeného konfliktu, tedy nejen vládní síly, ale například i povstalce. Ženevské úmluvy musí být dodrženy všemi stranami konfliktu za všech okolností, tedy i bez ohledu na chování kterékoli ze stran konfliktu. Vážná porušení ženevských úmluv představují válečné zločiny a pachatel je podle mezinárodního práva trestně odpovědný. [31]

7.3.1 Schengenský prostor

Podepsáním schengenské dohody [32] a schengenské prováděcí úmluvy v letech 1985 a 1990 byla odstartována nová evropská integrační éra, která již v roce 1995 vedla ke zrušení kontrol na vnitřních hranicích signatářských států. Jednalo se o tah s mimořádnými praktickými i symbolickými důsledky. 19. června 1990 se zástupci signatářů schengenské dohody setkali v lucemburském pohraničí znovu za účelem uzavření nového dokumentu, jenž specifikuje dříve podepsanou dohodu. Jedná se o rozsáhlý dokument, který obsahuje 142 článků, Závěrečný akt a společná prohlášení. Na rozdíl od předchozího dokumentu tento již obsahuje řadu přesných definic a konkrétních opatření. [33]

8. Shrnutí

„Kdo nás nutí násilím, jako by nás zbavoval našich práv, a my ho proto nenávidíme. Jako dobrodince však milujeme ty, kdo nás umějí přesvědčit.“

Sókrates

V této práci byla věnována pozornost především Kantovu návodu, jak by bylo možné dosáhnout věčného míru. Dle Kanta je realizace míru myslitelná, avšak v daleké budoucnosti a za podmínek, které stanovuje ve svém traktátu *K věčnému míru*. Dle Kanta bychom měli dodržovat šest preliminárních článků:

1. Reservatio mentalis – Za neplatné má být považováno sjednání míru uzavřené s tajnou výhradou o důvodu k budoucí válce.
2. Patrimonium – žádný samostatný stát (lhostejno, zda malý či velký) nemá mít možnost získat dědictvím, výměnou, koupí nebo darem nějaký jiný stát.
3. Miles perpetuus – stálé armády (miles perpetuus) mají časem zaniknout.
4. Debitio – pokud jde o vnější státní záležitosti, nemají vznikat státní dluhy.

5. Scandalum acceptum – žádný stát se nemá násilím vměšovat do zřízení a vlády jiného státu.
6. Bellum internecinum – žádný stát si nemá ve válce s jiným státem dovolit takové akty nepřátelství, které by mohly znemožnit vzájemnou důvěru v budoucí mír. Takovými projevy jsou: páchání úkladných vražd (percussores), otravy (venefici), porušení kapitulace, podněcování ke zradě (perduellio) ve státě s kterým válčí atd.

A rovněž tři články definitivní:

1. Republikanismus – občanské zřízení v každém státě má být republikánské.
2. Federalismus – mezinárodní právo má být založeno na federalismu svobodných států.
3. Všeobecná pohostinnost – světoobčanské právo má být omezeno na podmínky všeobecné pohostinnosti.

Kantovy nadčasové instrukce, jak se dobrat věčnému míru, spočívají v dodržování a respektování daných premis, jsou srozumitelné a jasné, bohužel jejich naplnění je i v současné době poněkud problematické.

8.1 Podmínky naplnění věčného míru

Jakým způsobem by se lidstvo mělo postupně přibližovat k naplnění regulativní ideje věčného míru? První podmínkou etablování věčného míru je republikánské uspořádání společnosti, jež vyplývá z presumpce původní společenské smlouvy. Republikánské uspořádání je zakládáno na principu svobody (právní, vnější svobody), kdy je jedinec oprávněn nerespektovat žádné vnější zákony, k nimž nemohl dát svůj souhlas. Republikanismus jakožto ideální státní zřízení znamená závislost všech občanů na jediném společném zákonodárství. Pouze v takovémto zřízení panuje vzájemná rovnost všech občanů bez výjimky, a rovněž je zde uplatňován apodiktický princip oddělení moci výkonné od moci zákonodárné.

Druhou podmínkou věčného míru je existence smluvně zakotveného svazu zvláštního druhu, a sice svazu mírového, jelikož mírový stav jakožto příkaz mravní povinnosti nelze vytvořit či udržovat bez vzájemné kolektivní úmluvy mezi republikami.

Někteří myslitelé se domnívají, že lidstvo je sobě samému zhoubou, že navzájem jsme sami sobě nepřáteli a že není myslitelné, abychom se kdy byli schopni sžít se svými bližními, příbuznými, sousedy, natož s jinými národnostmi. Ovšem je to nevyhnutelná a neměnná pravda?

Lidská minulost je krvavá. Můžeme však konstatovat, že od konce druhé světové války setrvává lidstvo v relativním poklidu bez jakýchkoli celosvětových válečných konfliktů. Již relativně dlouhou dobu je na světě udržováno určité *příměří*. Lze tvrdit, že je to jakási nutnost, poněvadž byla-li by rozpoutána v novodobých dějinách válka celosvětového charakteru, už bychom nejspíš vskutku spočinuli v „*širokém hrobě pohlcujícím všechny hrůzy násilí i s jejich původci*“, [34] a to z důvodu účinnosti moderních zbraní. Stačí připomenout tzv. jaderný pat období studené války.

9. Závěr

Kant neovlivnil jen tradiční filozofické disciplíny, ale i politickou filozofii. Za předpoklad nastolení a udržení míru pokládal rozvoj mezinárodního obchodu a styků na základě vzájemných výhod. Podobnost mezi Kantovými ideály a systémy bezpečnosti vytvářenými ve 20. a začátkem 21. století není náhodná. Na příkladech uvedených v článku je patrné, že některé z Kantových myšlenek jsme byli s to naplnit, byť některé pouze částečně, a k jiným se ještě jen přibližujeme. Doufáme, že je to dáno naší nedostatečnou vyspělostí a snad i chabou uvědomělostí. Stále jsme zřejmě nedosáhli té budoucnosti, do níž Kant svůj projekt mínil zasadit. Dejme tedy Kantovi za pravdu, že mír, respektive uvědomění si skutečnosti, že je ho opravdu třeba kvůli tomu, aby se lidský druh mohl udržet naživu a dále se vyvíjet, je možné nastolit bohužel až v nouzi nejvyšší, tedy v případě války. A doufáme, že jsme se z minulosti alespoň trochu poučili.

Odkazy a poznámky k textu:

- [1] DURANT, W. *Příběh filozofie*, s. 237.
- [2] Ibid., s. 256.
- [3] Ibid., s. 256.
- [4] Ibid., s. 18.
- [5] Ibid., s. 23.
- [6] Ibid., s. 34.
- [7] Ibid., s. 26.
- [8] Ibid., s. 31.
- [9] Ibid., s. 33.
- [10] Ibid., s. 37.
- [11] Ibid., s. 42.
- [12] Ibid., s. 46.
- [13] Ibid., s. 51.
- [14] Ibid., s. 51.
- [15] PATOČKA, Jan. Kacířské eseje o filosofii dějin, in *Péče o duši III*, str. 130.
- [16] PAVLÍK, J. *Kantova idea věčného míru a Evropská unie*, s. 18.
- [17] Ibid., s. 17.
- [18] Ibid., s. 18.
- [19] Ibid., s. 18.
- [20] První odzbrojovací konference se konala v Ženevě dne 2. února roku 1932 a byla nazvána Konference pro snížení a omezení zbrojení. Účastnilo se jí 61 států. [cit. 15. dubna 2013]. Dostupné z http://www.mzv.cz/mission.geneva/z/cinnost_stale_mise/odzbrojeni/index.html.
- [21] *Finanční krize*. [Inside Job] [dokumentární film]. Režie Charles Ferguson. USA, 2010.
- [22] Od roku 2008 celkový veřejný dluh vyspělých zemí vlivem ekonomické krize citelně stoupl. Daňový výnos klesl, povinné státní výdaje se dařilo snižovat pozvolna. Deficit veřejných financí tedy stoupl, ze zemí EU nejvíce v Řecku, Irsku a Portugalsku. In *Riziko bankrotu a zadluženost zemí EU a OECD*. [online]. [cit. 18. dubna 2013]. Dostupné z <http://www.finance.cz/zpravy/finance/381077-riziko-bankrotu-a-zadluzenost-zemi-eu-a-oecd/>.
- [23] ŠLECHTA, J. *Případ Libye*. [online]. [cit. 18. dubna 2013]. Dostupné z <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1675/pripad-libye>.
- [24] *Military Intervention in Libya*. [online]. [cit. 18. dubna 2013]. Dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/2011_military_intervention_in_Libya.
- [25] HÖFFE, O. *Kant's Cosmopolitan Theory of Law and Peace*, str. 142.
- [26] SØRENSEN, G. Kant and Processes of Democratization: Consequences for Neorealist Thought. *Journal of Peace Research*, 1992, roč. XIX, č. 4, s. 405.
- [27] Kant, I. *K věčnému míru*, s. 17.

- [28] Z návrhu Jiřího z Poděbrad na vytvoření mírové unie křesťanských států. In INURU, M. *Jiří z Poděbrad a jeho smlouva o nastolení míru v celém křesťanstvu (1464)*.
- [29] Úryvky z Deklarace z 9. května 1950. In FONTAINE, P. *Nová idea pro Evropu: Schumanova deklarace*. s. 21-22.
- [30] *Geneva Conventions (1949)*. [online]. [cit. 18. dubna 2013]. Dostupné z <<http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/overview-geneva-conventions.htm>>.
- [31] Ibid.
- [32] Oficiálně se tento dokument nazývá Dohoda mezi vládami států hospodářské unie Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích. Svě neformální pojmenování získala podle místa svého podpisu. In FIALA, P.-PITROVÁ, M. *Evropská unie*, 2009.
- [33] HAD, M. -PIKNA, B. *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*, s. 79.
- [34] KANT, I. *K věčnému míru*, s. 23.

Hlavní použitá literatura:

- ČERNOCH, F. Nezanedbatelné dimenze války a míru: Ekofilozofie, paxologie. *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22 (54), č. 1, s. 41-45, ISSN 2010-3292.
- DURANT, W. *Příběh filozofie*. Praha: Pragma, 1961, přel. P. Kaas z: *The Story of Philosophy*. 479 s. ISBN 80-7205-983-1.
- FIALA, P.-PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro stadium demokracie a kultury, 2009, s. 657. ISBN 978-80-7325-180-2.
- FONTAINE, P. *Nová idea pro Evropu: Schumannova deklarace*. 2. vyd., 1. české. Praha: ICEU při delegaci Evropské komise v ČR, 2001, ISBN 80-238-7069-6.
- HEGEL, G. W. F. *Filozofie dějin*. Přel. M. Váňa. Nová tiskárna Pelhřimov, 2004, přel. z: *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*. 304 s. ISBN 80-86559-19-X.
- CHVATÍK, Ivan. *Jan Patočka a jeho filozofie dějin*. Dostupné na <http://www.cts.cuni.cz/soubory/reporty/CTS-06-14.pdf>.
- CHVATÍK, Ivan. *Kaciřské pojetí evropského dědictví v pozdních esejích Jana Patočky*. CFB-03-12 / CTS-03-13. [září 2003] Dostupné na <http://www.cts.cuni.cz/soubory/reporty/CTS-03-13.pdf>.
- KANT, Immanuel. *K věčnému míru. O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. Praha: Oikoymenh, 1999, přel. K. Novotný, P. Stehlíková z: *Zum ewigen Frieden*, 101 str. ISBN 80-86005-55-2.
- KREJČÍ, F. *Kantova kritika čistého rozmyslu*. Praha: Československá akademie věd a umění, 1930. 567 s.
- OJZERMAN, T. I. *Kantova filozofie a současnost*. 1. vyd., přel. J. Pešek aj. Pešková. Praha: Svoboda, 1981. 501 s.
- PAVLÍK, J. *Kantova idea věčného míru a Evropská unie*. Tato studie vznikla v rámci projektu Grantové agentury České republiky. GA 402/02/1544: Metodologie ekonomických věd a její filozofické základy, VŠE, 39 s.
- PATOČKA, Jan. Kaciřské eseje o filozofii dějin (str. 13-144). In *Péče o duši III*. Sebrané spisy Jana Patočky, svazek 3, Péče o duši, Praha: Oikoymenh, 2002, ISBN 80-7298-054-8.
- PLATÓN. *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. opr. vyd., přel. F. Novotný, Praha: Oikoymenh, 2012, 112 s. ISBN 978-80-7298-140-3.
- RAWLS, J. *Teorie spravedlnosti*. Přel. K. Berka. Praha: Victoria Publishing, 1995, 361 s. Přel. z: *A Theory of Justice*, ISBN 80-85605-89-9.
- TOMSA, B. *Kapitoly z dějin filozofie práva a státu*. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova, 2005, 296 s. ISBN 80-246-1001-9.
- Geneva Conventions (1949)*. [online]. [cit. 18. dubna 2013]. Dostupné z <<http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/overview-geneva-conventions.htm>>.
- Konference o odzbrojení*. [online]. [cit. 15. dubna 2013]. Dostupné z <http://mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/odzbrojeni/index.html>.